

A LÍRA KÖSZÖNTÉSE

Az 1944. esztendő könyvnapját — a negyedik egyetemi évnek nekirugaszkodó vendégdiákként — Kolozsvárott éltem át. Verőfényes nap volt, jól emlékszem, barátommal naphosszat a Szamos-parton csatangoltunk, élveztük a kellemes időt, de fél szemmel az eget bámultuk, aggódalmasan lesve-várva, mikor borul el, mikor vet véget tündöklésének — a háború. Különös, sorsvert fiatalság volt a miénk, elkeseredett s bizó egyszerre. Hitet kutattunk a hitetlenségben, kapaszkodót a szörnyű bizonytalanságban. Tiltott rádiók hallgatásában, tárgyilagos hadijelentések elemzésében keresgettük a kapaszkodót s a hitet — no meg az irodalomban. Az igazán nagyban, a valóban időtállóban.

Nyilván ez is oka volt annak, hogy a könyvnapon verseket vásároltam. Egyetlen könyvre tellett a pénztárcámból, de az könyv volt a javából — máig egyik legkedvesebb versgyűjteményem: a Szerb Antal-összeállította „Száz vers”. Abban olvastam megrendülten a mártírhálálra készülődő író-esztéta valómását: „Ki tudja, mit tudsz megmenteni ezekben a szörnyű időkben, és ki tudja, mit tudsz megmenteni ifjúságodból, amely nem kevésbé rohamos tempóban szokott elnyargalni, mint a rohanó idők. De ha kedves verseid veled lesznek, nem maradsz üres kézzel üres ég alatt. Ha a versek megmaradnak, talán a lényeg marad meg. Legalábbis így hisszük néhányan és így tanította a csodálatos Hölderlin: Was bleibet, aber stiften die Dichter.”

Az igazán nagy lírai alkotások valóban a lényegét vetítették ki s őrizték meg az örökkévalóságnak — egy-egy adott korból. A hivatott lírikus ennek tudatában is volt minden időben, a „magányosok” magányossága is állásfoglalás volt bizonyos értelemben, legalábbis feltétlenül a miliőben, a korban gyökeredett ez a költői tartás is — a többiek, a „fáklya”-hivatást betöltők pedig minden porcikájukkal igényelték azt, hogy egy-egy emberi közösség, vagy akár az egész emberiség képviselőjében nyilatkozzanak. Legegyénibb érzelmeiket is úgy fejezték ki, hogy soraikban mindig a közösség fájdalmai s örömei öltsenek testet, büszkén hirdették, hogy dalaikban milliók érzése s gondolatai nyernek magasrendűen művészi formát. Shelley is a közösség forradalmi hitét, a társadalmi változás szükségszerűségét hirdeti halhatatlan versében, az „Óda a Nyugati Szelhez” címűben, szuggesztíven s páratlan művészi hőfokon jövendölve meg a bizonyosan nem késő „tavaszt” a „tél” után . . . Még a közismerten nem forradalmár típus Babits is így ír, az emberi szabadságért küzdő, zsarnokgyűlölő költő e verséről: „Ez a vers úgy áll előttem, mint egy csoda: erő és remegés egyszerre, zene és épület, legalábbis bábeli torony, és ha zene, akkor v i l á g z e n g é s !” Ilyen, az egész emberiségre kiterjedő „világzengésnek” szánta Petőfi is a világszabadság győzelmét hirdető sorait s annyi más társadalmi töltésű költeményét, — Vajda János is a közösség sorsán való meditálás nyomán veti papírra egyik legnagyobb erejű versét, a „Virrasztók”-at, — s Ady is sokszor hangsúlyozza, hogy a közösség „sorsa benne harsog”.

Természetes, hogy közösséghez-kötődésük élményeit a költők az adott kor jegyeihez kapcsolódottan, jellegzetesen egyéni módon, befogadó- és átélő-adottságuk sajátosságainak megfelelően emelik műalkotássá, hevítik verssé. Walt Whitman, Yeats, Majakovszkij, Eluard, Brecht, Garcia Lorca (hogy csak néhány kiragadott életműre hivatkozzunk) nyilvánvalóan más és más módon nyitnak

ablakot koruk sajátos világára. S mily egyéni látásmóddal, mily ismétелhetetlen remekeléssel alkotja meg nagy gondolati verseit a mi József Attilánk is (akinek most ünnepeljük 60. születésnapját), egyedülálló intellektuális vallomásait, melyek a magyar líra-történet legjelentősebb fordulatát hozzák s új színnel gazdagítják az európai lírát is. (Főként a Medvetánc, a Nagyön fáj, s a Külvárosi éj című ciklusokra gondolok.) Költői erőben s forradalmi mondandóban elsősorban az ő példáját akarták követni a második világégés időszakának lírikusai, Radnóti Miklós, Salamon Ernő, Lukács László, Kis Ferenc, Zsigmond Ede, Vető Miklós és a többiek, az antifasiszta magyar költők legjelesebbjei. „Bensőből vezérlő” normaként tartották számon valamennyien József Attila szavait: „A költő alkot, és ez nem jelent kevesebbet, mint hogy alakítja a világot, az emberi világot! . . . A mű nem annyira a művész, mint inkább azok által él, akik szeretik a művészetet, s azért szeretik, mert keresik az emberséget.” Persze, abban a korban, amikor — Radnóti szavával — „az ember az állatok aljá”-vá silányult, „mikor besúgni érdem volt, s a gyilkos, az áruló, a rabló volt a hős”, nem a művészeteké s a műalkotásban az emberséget keresőké volt a szó, — és így, sajnos, „a bűnös várak elestét” és „születőben az országot” kevesen, alig néhányan pillanthatták meg közülük . . .

Amikor a világ első szocialista állama katonáinak lépte nyomán — hús esztendeje — semmivé foszlott a „félelemtől bolyhos honni éjszaka”, a különböző művészeti irányzatok egymás mellett élése jegyében igyekeztek tömöríteni soraikat a magyar költők, majd 1948-tól kezdődően, amikor döntő fordulat következett el a politikai életben, az irodalom területén is új szakasz kezdődött: küzdelem az egységes, szocialista szemléletű irodalom fejlődésének biztosításáért, alapjainak lerakásáért. Különösen mozgalmas időszak következett el az 1949—55 közötti években, amikor a lírai kötetek példányszáma magasra szökött, s az olvasóközönség igényén felbuzdulva, egész sor költő jelentkezett új művekkel. Új költőnemzedék iparkodott érzékeltetni a kor lendületének arányait, forradalmas pátoszát. A szocialista költők élvonalában több költőkarakter rajzolódott az új olvasóközönség elé; mindenekelett a már régebben nevet szerzett Benjamin László emelkedetten intellektuális költeményeivel, Kónya Lajos a köznapok problémáit népies hangvétellel tükröző verseivel — s a dolgozó tömegek soraiból előemelkedő, üde hangú lírikus nemzedék képviselői is ekkortájt lépnek fel: a ragyogó képalkotó tehetséggel, páratlan asszociálórővel megáldott, virtuóz formaművésze tről tanúságot tevő Juhász Ferenc, — a népi valóságglátás és a korszerű európai költészet hagyományaihoz egyaránt kötődő Simon István és Csoóri Sándor — az érzéletes, képekben gazdag költői nyelvvel, — nem mindennapi stílárís fegyverzettel induló Nagy László, — a népköltészet hagyományait szuggesztív intellektussal ötvöző Csanádi Imre, — a szemlélődőbb, de nyelvi frissességével, formai kulturáltságával kiemelkedő Fodor András, — a munkásság eszmélését versekbe-mentő Csepeli Szabó Béla, — a műves gonddal munkálkodó, az emberek békevágját megszólaltató Somlyó György —, hogy csak a legjellegzetesebb arcok egyikét-másikát idézzük azokból az időkbl.

Tovább alkotnak a népi írók is Illyéssel az élen, valamint a magyar líra polgári szárnyának ismert képviselői is: Weöres Sándor, Pilinszky János, Takáts Gyula — és többen mások, akiknek írásaiban fellelhető bizonyos érzékenység a béke megvédésének, a humanizmus-sugallta magatartásnak kérdéseiránt.

A magyar líra szocialista bázisa különösen az ellenforradalmat követő időszakban mutatott ugrásszerű fejlődést; ekkor jelentkezik az a rendszerünkhöz hű, szocialista szemléletet valló, s a korszerű forma keresése tekintetében is igényes, a mai ember benső világát rangos művi eszközökkel, összetettségében tükröztetni szándékozó lírikus nemzedék, mely a dogmatikus idők sablonjai, s az ellenforradalom eszmei fertőzése ellen egyaránt imponáló hevülettel veszi fel a küzdelmet: talán Váci Mihály, Garai Gábor, Győre Imre, Simon Lajos, Ladányi Mihály művei jellemzik leginkább e törekvéseket.

S hadd tegyük hozzá — lokális elfogultság nélkül —, hogy a Szegeden élő fiatal költőnemzedék is letette a magyar irodalom asztalára ezekben a válságos időkben a maga igényes „voksát”: ebben az időben mélyül emberivé az előzően sok pszichikai buktatót átélt Lódi Ferenc költészete, ekkor jelentkezik — országos fórumokon is helyet kapva — merész, tömör zengésű, néhol még göcsörtösen-nyers hangon, de a társadalmi igényű líra erőteljesen friss, eredeti fegyverzetében Andrásy Lajos, — ezekben a hónapokban fedezik fel Papp Lajost, aki akkoriban a népballadákkal, s ősi medve-énekekkel rokon hangvételét a modern fiatalok életérzésének kifejezésére használja fel nagyon ígéretesen, — ekkor jelentkezik nagy munkakedvvel Simai Mihály, Gál Sándor, Hatvani Dániel, — később Németh Ferenc — s még néhányan a szegedi felsőoktatási intézmények végzett vagy épp diákoskodó fiataljai közül — nem csupán a Tiszatájban, hanem más országos fórumokon is. Ekkor gyűjtik össze az egyetemi szeminárium tagjai a Szegedi Fiatalok Antológiáját, melyet a Kortársban, az Élet és Irodalomban, s egész sor más lapban kedvező kritikai észrevételek kísérnek. A magyar líra fejlődésének áramában máig benne élnek a szegedi költők — megjelent s készülő köteteik egész sora a fogható bizonyítéka ennek. Gyakori író—olvasó találkozókkal iparkodnak szolgálni a vers iránti érdeklődés gazdagításának ügyét — s veszik ki részüket az április 11-én, József Attila születésnapjának évfordulóján tartandó költészet napja ünnepségeinek sorozatából is.

A költészet napjának ünnepét április 10-én este megnyitó ünnepély vezeti be, a Magyar Írók Szövetsége költői szakosztályának rendezésében, a budapesti Egyetemi színpadon. Április 12-én délelőtt a Kossuth Klubban nagyszabású költői matinét rendez a TIT Irodalmi Szakosztálya. A záróünnepséget Szolnokon rendezik az ottani kulturális hetek keretében, április 12-én. Az események középpontjában e napokon természetesen a költészet és az olvasóközönség személyes találkozási állanak országszerte.

Magam is, mint az olvasóközönség egy tagja, mint az igazi költők műveinek rajongója, gyönyörű hivatásuk tisztelője, köszöntésül írtam ezt a pár szót. Kívánom, olvasóik nevében: ne szűnjenek meg a szocialista világnézetű, mondandó s forma szempontjából egyaránt eredeti, valóban korszerű líra munkálásán s megszerettetésén fáradozni. Bizony, megszerítik vele a világot, hisz beláthatatlan távlatok állnak előttük az emberek tudatának korszerűvé formálása tekintetében, Mert (hogy befejezésként ismét belélapozzak az 1944-ben vásárolt „Száz vers”-be) cáfolatlan igazságot hirdet a kiváló Whitman, amikor ezt éneklí:

„A látnok világossága — a szellem birodalma
— e századokig zengő énekek
És a mi látomásaink, a költők jövőbe küldött szeme
tovább él mindeneknél.
... Látomásaink végigsöpörnek az örökkévalóságon.”

DÉR ENDRE